

A TANÍTÓKÉPZÉSRŐL.¹

Nagyon sokan, és nagyon sokat írtak és olvastak már ezen tárgyról; írt róla nagyon sok hivatott, de azt hiszem, hogy sok hivatlan is. A tanítóképzés fejlődőben levő szervezete befogadja mind a kettőt; a mi pedig nem felel meg neki, azt nem is fogja magába szívni. Nekem nagyon sok alkalmam volt és van jelenleg is, hogy működő tanítókat a tanítás idején és terén megfigyelhessek; régebben önmívelődés céljából álltam megfigyelő hallgatónak, most kötelességből is. A székesfővárosi iskolai szabályzat megköveteli az igazgató-tanítótól, hogy havonként legalább egyszer látogassa meg a vezetése alatt álló iskola összes osztályait; én ezen szabályzat értelmében jártam el eddig. Ha ez a tény a hivatottságra némelyes jogosultságot ad, akkor a t. Társaság elé bátran hozom tapasztalataimat; mert csak tapasztalati ismeretek alapján tudok itélkezni, esetleg kifogásokat tenni, hibákat felsorolni.

Bocsánatot kérek, hogy jogosultság kérdését vetettem fel, nem a Pædagogiai Társaság igen tisztelt tagjai előtt akarok mentegetődni; ezen jeles Társaságban nem a személyeket, nem az állásokat tekintik, hanem a gondolatokat, az elveket, az eszméket, melyek kifejeződnek; tehetségemhez képest gondoskodtam, hogy ne az *egy*, a *bizonyos* iskola szűk falai között véletlenségek folytán vagy vaskényszerűség miatt felütődő jelenségeket tegyem szóvá, hanem hogy kissé szélesebb medret vágjak felolvasásomnak.

De lehetőleg figyeltem arra is, hogy a szó könnyű árja a partokon túl ne csapjon, és ezért hat kérdéssel kerítettem be a medret. Ime a hat kérdés:

1. Hány éves korában veszik fel a növendéket a tanítóképzőbe?
2. Hány évig tart a képzés?
3. Minő alapon veszik föl a növendéket?
4. Minő tanítási anyaggal képezik a tanítót?
5. Kik a tanítóképzők tanárai?
6. Mi által biztosítják a képzés tartósságát?

Az egész föld kerekéségén 1901-ig 28 államnak volt tanítóképzője, így mutatja ezt *Sendler* és *Kobel* *Übersichtliche Darstellung des Volkserziehungswesens der europäischen und aussereuropäischen Kulturvölker*²

¹ Fölvosta a szerző a M. Pæd. T. 1902. évi februári ülésén.

² *Übersichtliche Darstellung des Volkserziehungswesens der europäischen und aussereuropäischen Kulturvölker. Beitrag zur Kulturgeschichte der Jetztzeit.* Herausgegeben von R. Sendler und O. Kobel, Breslau. Verlag von Max Wiywod. 1901.

czímű művében ; jó részt ebből szedem adataimat, melyeket én csoportosítok céljaimnak megfelelően.

Az első csoportba sorozom a legfiatalabb tanítónövendékeket ; ilyenek az olaszországiak, kik 11—12 éves korukban lépnek a tanítóképzőbe, Angliában 13 és Szászországban is rendes körülmények között elegendő a 13 éves kor ; a 14 éveseknek Németország, Németalföld, Württemberg, Baden, Románia és Görögország nyitja fel a tanítóképző ajtait ; Magyarország, Ausztria, Belgium, Franciaország, Svájc némely kantonja és Spanyolország 15 éves korukat vesz föl ; Svédország, Portugalia és Argentína 16 ; Svájc némely kantonja és Japán 17 ; Finnország, Norvégia és Dánia 18 éves koru növendékeket fogadnak be a tanítóképzőbe.

Ha egyéb kérdésünk nem volna, akkor már ezen adatokból kellene levonnom a következtetést, hogy mi válik be jobban : ha fiatalon jutnak a növendékek a tanítóképzőbe vagy ha érettebb korban kerülnek oda ? De kitűnik ez a következő kérdésekből.

2. *Hány évig tart a képzés ?*

Anglia, Svájc és Észak-Amerika többféle rendszert alkalmazván : 1, 2, 3, 3½ és 4 éves tanfolyamokban nyújtja a kiképzést ; a további kérdéseknél ezen többféle rendszerre még visszatérek. Norvégia 2, Dánia, Franciaország, Portugalia, Spanyolország, Mexiko, Baden, Bajorország, Württemberg és Oroszország 3 évi képzésben részesíti a tanítónövendékeket ; Svédország, Finnország, Hollandia, Belgium, Argentína, Magyarország és Ausztria 4 évfolyamú, Románia 5, Olaszország és a mult év óta Németország 6 évfolyamban nyújtja a növendékeknek a tanítóképzést.

Ezen adatok tanusítják, hogy a különböző kulturállamok nagyon is különböző kulturmiszsióval ruhazzák fel a tanítókat, mert kétségtelen, hogy a tanítók képzésétől függ a nép míveltsége, a míveltségétől a gazdasági helyzete, a mely állam ezt belátja, az rajta van, hogy minél magasabb fokú kiképzésben részesítse a tanítókat ; azonban még a harmadik kérdésünkre : *minő alapon veszik fel a növendéket ?* kell válaszolnunk, mielőtt a fentebbi két adatsorozatból helyes következtetést vonhatunk le ; annyit azonban a magam részéről már most kimondok, hogy minél hosszabb időn képezzük a növendéket tanítóvá, annál biztosabb és hatásosabb a képzés.

Különben nézzük, hogy a különböző államok miféle alapon veszik fel a növendékeket a képzőbe.

Svédországban, a hol három fajta népiskola ú. m. småskole, mindre skole és folkskole van, vagyis : kis iskola az 1. és 2. osztálybeli tanulónak, másodsor : nem teljes iskola, a hol 4. osztályig nyernek tanítást és teljes népiskola, a hol 7—16 éves korukig részesülnek népiskolai oktatásban : a tanítóképzőbe való felvételre elég a népiskolai bizonyítvány t. i. a teljes népiskoláé, vagy felvételi vizsgálat a népiskola tantár-

gyaiból. A ki a seminarium I. évfolyamából vizsgázik, az beléphet a II. évfolyamba, és így tovább, a ki *maturált*, az a negyedik évfolyamba léphet.

Franciaország is megelégszik népiskolai ismeretekkel, de a belépés után még egy ideig függőben marad a végleges fölvétel, mert előbb a növendék arravalóságát figyelik meg; a kire kimondják, hogy nem tanítónak való, azt el is bocsátják.

Norvégia csak fölvételi vizsgát kíván, hogy a növendék hol és hogyan szerezte ismereteit, azt nem keresi. Ugyanilyen alapon fogadja be a növendékeket *Dánia* is. Sajátságos eljárás dívik a felvételre nézve *Angliában*. A legalsóbb fokozatot teszik a *probationers*: a próbára alkalmazott tanítók. Fiuk és leányok, kik hajlandóságot mutatnak a tanítóságra, a tanítási idő felében felügyelet alatt tanítanak: a második fokozatban vannak a *pupil-teachers*, magyarul talán: tanítvány-tanítók, azaz olyan gyermekek, kik tanulnak, de a főtanító felügyelete alatt tanítanak is; a seminariumba ilyen tanítvány-tanító akkor léphet be, ha a *Queens Scholarship Examination*-t, a királyi iskolavizsgálatot három évi tanulmányról letette.

Észak-Amerikában is sajátosság a felvétel. *Saint-Louis*, *Cincinnati* és *Boston* városokban *főiskolai* bizonyítvány kell, hogy a tanítóképzőbe léphessen a növendék; főiskolának nevezik a városi normáliskolákat, melyeknek egyik osztálya a tanító-növendékek kiképzésére szolgál. Van aztán akárhány város *Észak-Amerikában*, a mely szelidebb a követelésekben és még középiskolai bizonyítványt sem kíván a tanító-növendéktől; vannak olyan városok is, a melyek külön seminariumot tartanak fenn a városi és külön a falusi tanítók számára; ilyen például *Ohio*; itt a felvételi föltételek is a szerint a hogy falusi vagy városi iskolának képződik a növendék, enyhébbek és szigorúbbak. *Belgiumban*, *Portugáliában* és *Spanyolországban* a felvételi vizsgálat járja; *Franciaországban* felvételi vizsgálat alapján jut a seminariumba, csak hogy egy évi benntartózkodás után le kell tennie az *első* exament és csak azután folytathatja tanulmányait; a második év végén ismét alá veti magát újabb vizsgálatnak, hogy azonban a *certificat d'aptitude pedagogique*-t azaz: a pedagogiai képesítő bizonyítványt elnyerje, mely őt több osztályú iskolák vezetésére feljogosítja, még egy harmadik vizsgálatot is le kell tennie.

Hollandiában, *Olaszországban*, *Svájcz* némely kantonjaiban jó népiskolai bizonyítvány alapján; de *Schaffhausen*, *Solothurn* és *Graubündenben* középiskolai érettségi bizonyítvány alapján, *Dél-Amerikában*: *Salvadorban* érettségi és *Japánban* is középiskolai bizonyítvány kell a felvételre. Nálunk úgy mint *Ausztriában* a közép- vagy polgári iskola négy alsó osztálya vagy megfelelő felvételi vizsgálat alapján, *Németországban* *Stadt* miniszternek 1901 július 1-én kelt rendeletei és utasítása értelmé-

ben az elemi iskolából lép a tanítónövendék a tanítóképzőbe, mert annak kell neveznünk azt a három évfolyamú előkészítő iskolát is, a hol a tanítónövendék a seminarium részére nyeri a kiképzést. Olaszországban a *scuole complementari*, mely három évfolyamban készíti elő a tanítónövendéket a semináriumi tanulmányokra, hasonló a németországi *Präparandenanstalt*-hoz.

Most már levonom a következtetést az első kérdés adataiból és azt állítom, hogy sokkal helyesebb, ha a tanítóképzésben minél fiatalabb korban részesülnek a növendékek. A középiskolának sem a 4. sem a 8. osztálya nem jó, nem célirányos bevezetés a tanítóképzőbe. A középiskola közli az ismereteket, nem veszi, de nem is veheti tekintetbe a tanítvány jövőbeli pályáját. Az orvos-, az ügyvéd-, a mérnök-jelöltek nagyon jól beérik a középiskolában nyert ismereteikkel, nekik csak ismeretek szükségesek, melyek alapján újabb ismereteket szerezhhetnek, esetleg a melyeken bővíthetik ismereteiket; de a tanító nem azért tanulja pl. az állattan, hogy azt a bonczattal, vagy a mértant, hogy azt csatorna- vagy hídepítészetrel, az alkotmánytant, hogy azt az ésjoggal kiegészítse, hanem azért, hogy azt felaprózva kedves modorral, okos módszerrel tovább adja; neki az állattanból sokkal többet. Nem az következik ebből, hogy a tanítónövendék kevesebb ismeretet nyerjen az egyes tantárgyakból, mint a középiskolai növendék; nem azt akarom, hogy a tanító-növendék fiatalon lépjen a képzőbe, hogy fiatal korban kerüljön onnan ki; hanem azt, hogy minél több időt szenteljen tanítóvá való kiképzésére, én nagyon is kívánatosnak tartanám hogy a tanítónövendék a teljes népiskola befejezése után való felvételétől számított hat esztendőn annyi ismeretet sajátítson el, hogy a latin és görög nyelv mellőzésével érettségi vizsgálatot tehessen és betetőző képzését az egyetemen nyerné, hol ezen célra külön tanszék szerveztetnék.

Hogy ez nem valami túlzott követelés, az már az egyes kulturálmok tanítóképzőbe való felvételi követelményeiből és az ott töltött időből kiviláglik; még jobban ki fog azonban ez tűnni, ha figyelembe vesszük azt, a mit negyedik kérdésnek vettem fel, t. i. *minő tanítási anyaggal képzik a tanítót?* a mire most rátérek.

Hogy felolvasásom ezen legnehezebb, de legfontosabb és fölötté lényeges részénél figyelembe vehessem az igen tisztelt hallgatók jogait, de tárgyam komolyságát is, el kellett térnem az eddigi kérdésekre adott feleleteknél követett eljárásomtól. Nem fogom az összes kulturálmok képzőintézeteinek összes tanítási anyagát felsorolni és összehasonlítani, hanem csak azokét, a melyeknek köztudomás szerint legfejlettebb a népoktatás ügye és ezeknél is csak azon tanítási tárgyakat, a melyek a népiskola nemzeti jellegét legjobban domborítják ki, mert a népiskola kiváló-

képen nemzeti intézmény azaz: a népmíveltségnek nemzeti irányban való megindítója és fejlesztője, a mire különösen három tanítási tárgy szolgál, ú. m.: a nyelv, a földrajz és a történet.

Kezdem a nyelven. *Svédországban* a képzőintézet mind a négy évfolyamán van nyelvtan, fogalmazás, irálytan és irodalom történet. A IV; évfolyamban kizárólagosan a hazai irodalom termékeit olvassák. Minden osztályban évenként 8—11 fogalmazványt írnak.

Norvégiában. Értelmes és kifejező olvasása a norvég nyelvnek különböző formáiban; az irodalmi és népnyelvi ismeret. Hangtan, alaktan, szóképzéstan, mondat- és körmondat-szerkezet. Költészeti és versfajok.

Az irodalommal és az újabb írók és költőkkel való megismerkedés; irodalmi termékek kiválasztott darabjainak az irodalmi és köznyelven való behatóbb tárgyalása. Áttekintése az irodalom fejlődésének a szellemi élet- és történelemmel való összefüggésben. Gyakorlatok az élő szóval és írásban való azon anyagok közlésében, melyek a növendékek szemléletkörében vannak.

Angliában. Könnyűséggel és kifejezéssel olvasás. Minden növendéknek legalább 200 verset kell tudnia: Milton, Gray, Wordsworth, Tennyson műveiből, vagy 100 verset ezen költők egyikétől és azonfelül kell, hogy 50 verset latin, francia, német vagy olasz szerzőktől ugyanazon nyelven megtanult legyen. Az angol nyelv történeti alakulásának és szerkezetének beható ismerete. Egy költői mű. (Popé: Essay on Man). Irálygyakorlatul: Macaulay: Essay on Milton. Johnson: Life of Milton. 200 vers Shakespeare egyik darabjából, Shakespeare VIII. Henrik cz. drámájának beható tanulmányozása, Milton-nak: Elveszett paradicsoma. Irálygyakorlatul: Hunt Leigh: Essay-i és Shakespeare «the Tempest». Végre: Angol nyelv- és irodalom története és életrajzok.

Franciaországban. Olvasás és előadás mind a három évfolyamban. Kiválasztott darabok fennhangon olvasása; a legfontosabb részek könyvnélkül megtanulása; magánolvasmány a tanár utasításai szerint; írásbeli és szóbeli elemzések. A francia nyelvtan tanulmányozása; bizonyos szabályoknak történeti fejlődése, előragok és utóragok, az összetett szók, szóképzéstan, a nép és tudósok nyelvéből való szók; kettős jelentésű szók, idegen szók; a francia nyelv történeti fejlődése, a régebbi szójárások, a francziának rokonsága a többi román nyelvekkel, a szótár, tollbamondási gyakorlatok; nyelvtani és logikai elemzések, fogalmazási és irálygyakorlatok mind a három évfolyamban.

Irodalomtörténet: az első kezdetek, hősköltemények, lantosok, ó-francia elbeszélések, krónikák, a XVI. század reneszánsza, Mareshes, Descartes, Corneille, Pascal; XIV. Lajos korszaka, a XVIII. század. Voltaire, Montesquieu, az Encyclopädia, a nemzetgazdák, a XIX. század;

a politikai szónoklat, a történetírás, a lyrai költészet, a regény és a kritika fejlődése; költészetten; azon írók tanulmányozása, kikről az I. fokú képesítő bizonyítványért pályázóknak beható ismerettel kell birniok.

Németországban (az 1901 július hó 1. Poroszországnak kiadott tantervből.) I. A präparandiákban: 3. osztály. Prózai és költői olvasmányok: elbeszélések (mesék, regék, mondák, legendák stb.) könnyebb lyrai költemények. A főmondat, főnév, melléknév, számnév és névmás. Házi fogalmazványok a feldolgozott tanítási anyagból; azonkívül az osztályban: a feldolgozott, átélt és hasonló anyagoknak szabad leírása, helyesirási gyakorlatok összekötve a helyesírás szabályainak ismétlésével, hetenkint felváltva egy dolgozat. 2. osztály. Balladák, románczok, lyrai (népies, világi és egyházi) költők). Nyelvtan: Az összetett mondat, ige, kötőszó, névutó, igehatározó és indulatszó. Írásbeli feladatok mint a 3. osztályban. 1. osztály. Bonyolultabb balladák és románczok; idyllek, lyrai (különösen hazai) költők: Schillernek: «*Glocké*»-ja. Dráma: Tell. Prózai darabok (történeti jellemrajzok, táj- és kulturképek). Házi feladatok. Ismétlés.

II. a seminariumban. 3. osztály. Bevezetés a Nibelung- és Gudrunének ismeretébe, a nagy german mondakörökbe, az udvari epika és az udvari lyra ismeretébe az olvasmányok kapcsolatában. Hermann és Dorothea (egészen). Homérből szakaszok — és az újabb epikai költészetből.

Drámák: Götz, a Jungfrau von Orleans. Próza: Szónoklatok, képek a történelemből, a művelődés-, művészet- és irodalomtörténetből; rajzok a természet- és földismeretből; tárgyalások; levelek.

Hangtan és kiejtéstan; német nyelvjáráások.

Házi és iskolai fogalmazványok.

2. osztály. A 16. és 17. század legjelentősebb személyiségei a német irodalom terén külön-külön álló képekben, műveikből való próbadarabokkal. Klopstock, Lessing, Herder, Göthe, Schiller életképekben, műveikkel és korukkal való összefüggésben. Klopstock ódái; Göthe és Schiller gondolatlyrája.

Drámák: Minna von Barnhelm; Egmont.

Próza: Mint a 3. osztályban: különösen még szakaszok a Dichtung és Wahrheitből, Göthe-féle levelekből és Lessing-féle prózából. A német nyelv történeti fejlődésének áttekintése; jelentésbeli változások. Házi és iskolai dolgozatok.

1. osztály. Göthe és Schiller kimagaslóbb kortársai — műveikkel és korukkal való összefüggésben. Egynehány legjelentősebb újabb költő, külön-külön képekben, kapcsolatban az olvasmányokkal. A népdal.

Dráma: Wallenstein, Shakespeare egyik drámája.

Próza: Kiváltképen Herder- és Schiller-féle próza.

Házi és iskolai dolgozatok.

Hogy a nyelv- és irodalomból szerzett ennyi ismeret és tudás egyenértékű azzal, a mit a középiskola nyújt, azt nem fogom azzal bizonyítani, hogy a föntnevezett kulturállamok középiskoláiban megszabott hasontárgyú anyagot állítom párhuzamba, hanem hivatkozom a porosz közoktatási miniszternek folyó évi április hó 1-én életbe lépő azon rendeletére, melyben a középiskolai tanárok és rektorok vizsgálati rendjét szabályozza. Ezen rendelet 4. §. így szól: «*A vizsgálatra bocsjátás föltételei.* A vizsgálatához bocsjátatnak: népiskolai tanítók, a kik a második vizsgálatot letették, lelkészek, a magasabb oktatási intézetek vagy a theologia jelöltjei.»

A magasabb oktatási intézetek vagy a theologia jelöltjeinek azok tekintendők, a kik érettségi bizonyítvánnyal léptek az egyetemre és igazolják, hogy legalább három esztendőn szabályszerűen végezték az illető egyetemi tanulmányokat. (L. Muthesius. Die Lehrpläne. Gotha 1901.)

Ime az okleveles tanító egyenlő rangu a lelkészszel vagy olyan egyetemi polgárral, a ki három éven hallgatott valamely szakmát érettségi bizonyítványa alapján.

Igaz, hogy a második vizsgálatra csak az a tanító bocsjátatik, a ki legalább két esztendőt sikeresen működött; de az erre való törekvés életkérdés a tanítókra nézve, mert az első vizsgálat csak ideiglenes tanítósokodásra képesíti és jogosítja és ha öt éven belül meg nem szerzi a végleges oklevelet, akkor állását elveszíti. Az anyag azonban, melyből a második vizsgálatot tennie kell, nem terjedelmesebb annál, a mit a képzőkben tanult, hanem mélyebb, önállóbb.

Milyen elszomorító ezekkel szemben az az anyag, melyet a magyar királyi állami tanítóképezdék 1882. évben kiadott tanterve ír elő!

Ennek értelmében tanítónövendékeink az I. osztályban heti három órát fordítanak a magyar nyelvre és ezen időben elsajátítják:

- a) a gépies, értelmes és szépolvasást;
- b) versek és prózai darabok gondos betanulását és elszavalását és az olvasmányok tartalmának rögtönzött elmondását;
- c) nyelvtant. Rendszeres nyelvtant mondattani alapon;
- d) fogalmazást. Utánzó és önálló kisebb fogalmazványok készítését, egyszerű leírásokat, elbeszéléseket, leveleket.

Tehát már az I. osztályban befejezik az egész nyelvtant; a többi osztályokban a nyelvtan mint külön tantárgy elő sem fordul. Szegény magyar nyelvtan! Milyen kurtán bánnak el vele a tanítóképzőben! Más államokban 4—6 évre is bőven kijut a hazai, az anyanyelvből, nálunk kivégzik egy éven belül, pár órácskát szánva neki. De meg is látszik tanítóinkon, tanítványainkon! Nemcsak a fiatal tanítókat értem, hanem azokat is, a kik már 10—15 éves tanítók, a még vénébbekről nem is

szólok. Nem tudják, hogy a nyelvtani órán mit csináljanak, mivel üssék magyon? Kín és gyötrellem a tanítványra nézve a magyar nyelv, az anyanyelv tanulása, de kín és gyötrellem a tanítóra nézve is a hazai nyelv tanítása. Ezért szidják tanítóink a nyelvtani könyveket! Az a nyelvtan kegyetlenül rossz, nem tud semmit! Magyar tanító számára jó magyar nyelvtant még nem írtak, de nem is fognak írni mindaddig, míg tanítóink nem ismerik meg magyar nyelvünket és az abból eredő és folyó tanokat.

Nem különb a nyelvtannál a magyar irodalom sorsa. Egy-egy kis versikénél több, egész írásművel nem rontják el tanítónövendékeink jó kedvét. Hogy a Toldy trilogiának csak az első részét is végigolvasnák, arról szó se essék! Az olvasókönyvben van valamelyes csip-csup szemelvény a magyar remekírókból, ez gyújtja lángra a honszeretetet, mely addig tart, míg a tanítónövendék kezeihez kapja oklevelét; aztán pedig gyorsan lohad, mikor még a legutolsó faluban és tudatlansága következtében megaláztatások érik.

Szakasztott ilyen elbánásban részesül a hazai történet; ebből is a világon mindenütt az összes képző-tanfolyamokra jut egy rész; az új porosz tanterv a präparandia harmadik évfolyamán tér el a német történettől, a mennyiben a görög és római történetet különös tekintettel a művelődéstörténetre veszi; de, mivel heti három órát szán a történetnek, még ezen évfolyamban is megköveteli az eddigi három évfolyamban tanított összes történeti anyagnak ismétlését. A következő három semináriumi évben kizárólag Németország történetét adják elő.

Svédországban, Norvégiában, Angliában minden évfolyamban a hazai történettel foglalkoznak. Franciaországban az I. évfolyamban tanulják a francia történetet, a II. évfolyamban évnegyedenként a történelem más-más részét, szintúgy a III. évfolyamban, a mikor a francia történethez és alkotmánytanhoz, különösen a köztársasági szervezethez visszatérnek. Nálunk a hazai történelem és alkotmánytan a IV. évfolyam tananyaga. A honfoglalástól a legújabb időkig különös tekintettel a művelődési viszonyokra — ennyit kíván a tanterv, de az ezen tárgyra fordított heti négy órából levonandó az, a mit az alkotmánytanak kell átengedni.

A hazai földrajz az I. évfolyamban fordul nálunk elő, de nem arra jut ám a heti két óra, mert a tanterv szerint a magyar birodalom részletes földrajzát kapcsolatban az ausztriai birodalom ismertetésével kell tanítani; azonkívül végzendő még ezen évfolyamban: Európa földrajzának átnézete; ehhez járul még a térképrajzolás és térképolvasás módja.

Ha azok, a kik ilyen tantervet megállapítanak, azokkal együtt, a kik helyeselik ezen anyagot; egy esztendőn — nem: csak egy hónapon volnának jelen — nem a gyakorló iskolai tanító képe-mására alkotott gyakorló-iskolában a földrajz tanításánál, hanem az igazi népiskolában,

a hol egy teljes órán át kell a tanítónak hetenként kétszer földrajzzal foglalkozni: bizony megszánánk azt a szegény tanítót, a ki küzködik, vergődik, hogy mit is mondjon még? mit is tegyen még? mert az azon napra kitűzött részlettel őt, de nagy huza-vonával 10 percz alatt elkészült; az a folytonos ismételtetés pedig oly unalmas, a gyermekek úgy ásítanak, fészkelődnek, semmi öröm, semmi élvezet! A földrajzi könyv: is oly száraz, abból is három percz alatt olvasható el a napi pensum!

A hazai történetből mégis valamicskével több van a könyvben, de többet, mint a mennyit a gyermek számára írt tankönyvben áll, nem igen tud a tanító sem. Nem mondom, hogy nem tud a kor, a személy, a cselekmény okozati kapcsolatába mélyebbre pillantani, de a mi a gyermeknek kell: a *részlet*, a bővítés, a színezés, ezt nem ismeri a tanító. Bölcselkedni tud, de gyönyörködtetni nem. Pedig a hazaszeretet érzelem, melyet nem okoskodással, hanem megindítással ébreszthetünk csak. Ime a három főtárgy, miáltal a tanító magyar tanítóvá lehetne, teljesen el van banyagolva a magyar tanítóképzőkben; azon tárgyakból, melyekkel a magyarországi tanító a tanítványát nemzeti szellemben nevelhetné, nyújthat nekik legkevesebbet, a nyelvtannal zaklatja, a földrajzzal kinozza, a történettel unatja tanítványait.

Nem vád, még kevésbé rosszakaratu gáncoskodás ez, sőt túlzott: sovinizmusnak sem mondható, hiszen kimutattam, hogy Európa kulturállamai, de egyáltalában minden állam, minden iskola-hatóság a magasajátos céljainak megfelelően szervezi tanítóképzőjét. De hivatkozom: képzőintézeti tanáraink jobbaira, a kik szintén kardoskodnak a mellett, hogy a magyar néptanító szellemi szintje, műveltségi foka emeltessek; mert csak akkor bír hazafiai kötelességének igazán megfelelni.

Nagy László: «A tanítóképzésről szóló törvény módosítása» című cikkében szóról-szóra ezeket mondja: . . . «a tanítóképzés mai rendszerének fentartását javaslom vagyis azt, hogy a tanítóképző ne csak szakiskola, hanem általános műveltséget nyújtó intézet is legyen. A tanítóképző intézet ezen kettős feladatát *kénytelenek* leszünk szem előtt tartani, míg *főiskolává* nem tehetjük. A tanítóképző utalva lesz még az esetben is foglalkozni általános képzéssel, ha növendékeit a hatodik középiskolai osztályból veszi fel».*

Dr. Kovács János: «A tanítóképzés módja» című fejtegetésében, igazi szakértelemmel írja: «Helyesen tehát akkor jár el a tanítóképző a tárgyismeret nyújtásában, ha számbavéve tanítványainak előképzettségés kora által meghatározott általános fejlettségét és a kiképzésre rendelkezésre álló keretet, az ezen föltételek által megengedett minél behatóbb, tehát minél magasabb fokú tárgyi képzésre törekszik».**

* L. Magyar Tanítóképző X. évfolyam 1895 február—márcziusi füzet.

** L. Magyar Pädagogia X. évfolyam 1901. 10. szám.

Hogy mennyire igazza van Dr. Kovács János urnak, azt érzi minden tanító, keserűen tapasztalja, hogy akárhány tanítványának több a tárgyismerete, mint a magáé; a tanítványa sokszor minden rossz szándék nélkül, inkább tiszta tudásvágyból oly kérdéseket intéz tanítójához, melyekre nem tud feleletet adni, és irulva-pirulva hebegi: «majd legközelebb erről is beszélünk».

Igen szépen ír a tanítói szakvizsgálatokról, a tanítói kvalifikációról Margitai József, mondván: «Hazánk néptanítóinak derék serege nemcsak akkor tudja szavának súlyát a mérlegbe vetni, a mikor a mainál nagyobb és jobb kenyérnek a méltányos és jogos követeléséről van szó, hanem akkor is tud lelkesedni, a mikor az ő szellemi és erkölcsi színvonalának emelése érdekében szólalnak fel. Ez a lelkes hadsereg nem nézheti egykedvűen, hogy minden tisztviselő (postás, vasutas, állatorvos, jegyző stb.) haladjon és emelkedjék az qualificatiójában s hogy az osztrák és horvát tanítók tanítói érettségi vizsgálatot tegyenek és külön szakvizsgálatot álljanak ki, csak a magyar tanító maradjon ott, hol sok évtizeddel ezelőtt állott».*

De nemcsak a képzőintézeti tanárok, az iskolai hatóságok is kezdek érezni, hogy mégis csak bűn a 26—30,000 tanító ember iránt, hogy félképzettséggel bocsáttatnak az élet küzdő terére; de hogy még nagyobb, még súlyosabb véték a nemzet iránt, a kinek 26—30,000 intelligens, mívelt embert adhatna és nem ad. Hiszen eltekintve minden egyéb kedvező eredménytől, már maga az a tény, hogy a haza 26—30,000 intelligens, mívelt honfival szaporodik, kellene, hogy a hatóságokat arra bírja, hogy a tanítóképzés színvonalát minél magasabbra emeljék.

Az ez irányban való első, de igen nyomós lépést megtette közoktatási miniszterünk, a ki 1900 december 20. az állami tanítóképző intézetek új rendtartásában elrendelte, hogy ezentul az állami tanítóképzőkbe főlvételi vizsgálattal csak az juthat be, a kinek erre a miniszter adja meg az engedélyt. A tanítóképző intézet tanterve módosítás végett adatott ki az Országos Közoktatási Tanácsnak; nincs okunk abban kétkedni, hogy ezen módosítás ne legyen *javítás*; csakhogy olyanféle javítás, mint mikor az embernek, a kinek az egész teste beteg, egyelőre a fogait plombirozzák, mert gyökeres gyógykurára nincsen sem pénz, sem idő. Nagy szolgálatot tenne hazánk ezen nagy tekintélyű testülete, ha rámutatna arra, miszerint ávval, hogy egy-egy tárgyat az I. évfolyamból a másikba tolnak, vagy megfordítva, valami lényeges javítást nem eszközölhet. Itt sok a tárgy, sok az anyag és kevés az előkészültség, kevés az idő. Ezen két utóbbin kell segíteni, ha igazi eredményt akarunk.

* Néptanítók Lapja XXXV. évfolyam 1902. 3. sz.

A kormányon kívül a közoktatási miniszteriumnak még egyik kiváló tagja: Halász Ferencz osztálytanácsos úr: «Teendőink a népoktatás terén» című füzetében már 1896-ban megpendíti azt az eszmét, hogy a székesfőváros a maga céljaira állítson fel tanítóképző intézetet; ezen eszméje mellett így érvel:

«A székesfőváros községi elemi tanintézeteinél közel 800 tan-
személy van alkalmazva — a kik az ország különböző tanítóképző inté-
zeteiben, — államiakban és tulnyomó részben hitfelekezetiekben nyerték
kiképzésüket; — az ország különböző részeiben töltött szolgálat után
törekedtek és jutottak el a fővárosba. — A ki ismeri, hogy mily lényeges-
különbség van az egyes tanítóképző intézetek beléletében s általuk a kép-
zésnél és képeítésnél alkalmazott mérték tekintetében; a ki tudja, hogy
egyes tanítóképző intézetek a növendékek felvételénél mily enyhén jár-
nak el, s főleg a hitfelekezeti tanítóképzők bizony nem egy esetben elte-
kintenek a népoktatási törvény 86. §-ban kívánt előképzettségtől: az
nem fogja vitatni — hogy ily különböző előkészültség után a székes-
fővárosi tekintélyes számú tantestületben a képeítési színvonal hul-
lámzó — s ennek természetes következménye, hogy az ily különböző
készültségű tanítói kar által felmutatott tanítási eredmény is nagyon kü-
lönböző.

E végből szükségesnek vélnők, ha a székesfőváros maga gondos-
kodnék tanítóinak és tanítónőinek kiképzése felől, vagyis ha tanító- és
tanítónőképzőintézetet állítana és tartana fenn; az utóbbit egyszersmind
kisdedóvó képzéssel kapcsolatba hozva. Ezen, multhatatlanul internátussal
ellátandó mintaszerű tanítóképzőbe vegyen fel teljes ingyenes ellátásra
legalább is a középiskola hat osztályát jó sikerrel végzett ifjakat.»

Legújabbán — 1901 január hó 15. — dr. Bárczy István szé-
kesfővárosi tanácsnok, a tanügyi osztály vezetője, a székesfőváros tanügyi
intézményeinek fejlesztésére vonatkozó terjedelmes előterjesztést nyuj-
tott a fővárosi tanács elé, melyben a tanítóképzésre vonatkozólag ezeket
is mondja: «Nem lehet ezúttal feladatomban, hogy a mai tanítóképzés, a
tanítóképzők szervezete, tanítási terve és általános gyakorlati eredménye
felől általánosságban bírálatot mondjak. Csupán arra utalok, hogy a
szakirodalom terén is igen sokan elégtelennek tartják a tanítóképzők által
nyújtott általános műveltséget és gyakorlati szakképzettséget. Azt azonban
merem állítani, hogy a mai általános tanítóképzés azoknak az igények-
nek, a melyeket a főváros tanítóival szemben, méltán támaszthat, . . .
teljességgel meg nem felel.»* Tehát azok, a kik a tanítóképzés mai álla-
potát komolyan vizsgálják, elmaradottságot, gyöngeséget vesznek észre
és a gyógyítás gondolatával is foglalkoznak. Minthogy én a magam na-

* Fővárosi Közlöny 1902. 8. sz. Melléklet.

gyon igénytelen nézetének már főntebb kifejezést adtam, még csak azt jegyzem meg, hogy a fővárosi tanítóképzőben — ha ilyen csakugyan felállítódik — az angolok rendszerét tartanám legjobbnak; noha a francia és a legújabb porosz rendszerből is sok jó eszmét vehetnénk át.

Az 5. kérdésem: *Kik legyenek a tanítóképzők tanárai?* A tanítóképző intézeti tanárok képesítését, úgy mint másutt, a mi miniszteri rendeleteink is szabályozzák. Egyöntetű eljárás itt sincs. Franciaországban Saint Clouban és Fontenayben külön intézetben képezik a tanárokat; az intézetbe azokat veszik fel, kik felsőbb népiskolai bizonyítványt (brevet superieur) szereztek; a képzés két évig tart.

Németországban csak olyan okleveles tanító vagy tanár jelentkezhet rektori vizsgálatra, mely őt seminariumi tanárrá is képesíti, a ki legalább három esztendeig tanított nyilvános iskolában. Az 1900. évben Párisban a világiállítás alkalmával tartott nemzetközi tanügyi kongresszuson M. Picavet* a középiskolai tanároknak három lényeges föltételt keres:

1. Hogy tanult emberek legyenek; (être instruits);
2. hogy tanítani tudjanak (savoir instruire) és
3. hogy nevelők legyenek (être des éducateurs).

A két első föltételt a tanítóképző intézeti tanárainktól én is követelem; legyenek tanult, mívelt emberek, szakmájukban teljesen jártasak; tudjanak tanítani a didaktika és a methodika leghelyesebb elvei szerint; ha ezen két tulajdonságuk megvan, akkor nem azt a harmadikat, a mit Picavet szab meg, kívánom én, mert ez szerintem benne van a másodikban, hanem mint harmadik föltételt kikötöm: hogy *akarjanak* tanítani. Lehet, hogy Franciaországban ez a föltétel mint természetes, önként értődő: mellőzhető, de a mi magyarhoni éghajlatunk alatt nem melegszik fel annyira az érzelem, hogy belőle az akarat természetesen kiváljék. Tudom, hogy ez súlyos vád, de nem szól minden képző intézeti tanárra, hanem csak egyesekre, a kik hál' Istennek sincsenek nagy számban. De ezt a vádat miért fojtottam volna el, mikor gyökeres javítást akarunk? Ismernünk kell minden körtünetet.

És most még röviden az utolsó kérdés: *Mi által biztosítják a képzés tartósságát?*

Minden iskolafentartó hatóság tudja, hogy bármely szilárd alapon nyugodjék is e tanító képzettsége, az idő *vasfoga* mégis meglazíthatja; magára hagyatva annyira belemerül az oktatásban és módszertan önálló magyarázataiba és fejtegetéseibe, hogy észre sem veszi, mennyire eltér az általános igazságoktól; fel sem tűnik neki, hogy a részletezés-

* Le Congrès international de l'enseignement secondaire à L'exposition universelle 1900.

ben mennyire eltávolodott az egészszól, a kútforrástól. Ez utóvégre emberi dolog és nem csupán a tanítón esik meg. Azért kell, és azért gondoskodnak is arról, hogy a tanítók oklevelük birtokba vétele után is foglalkozzanak továbbképzésükkel. A különböző kulturállamokban ez más-másféleképen történik. Svédországban pl. a nagy szünidei kurzusokon egyetemi tanárok tartanak előadásokat és a kormány hozzájárul ahhoz, hogy a tanítók ezen kurzusokon részt vehessenek. De meg jelentékeny költséggel küld minden esztendőben több tanítót tanulmányútra.

Norvégiában a tanítóknak nagy szerep jut az iskolák hatósági igazgatásában, még a tankönyvek megállapításában is ők a mértékadók. Aztán meg az iskola felügyelete, az iskola igazgatása a legtöbb kulturállamban úgy van szervezve, hogy ez a tanító továbbképzésére serkentőleg hat.

Nálunk még eddig nem kell külön minősítvény arra, hogy valaki tanfelügyelő vagy iskolaigazgató legyen, pedig ha azt akarjuk, hogy tanítóink a képzőintézetből magukkal hozandó képzettségüket idővel el ne laposítsák: mulhatlanul arra is kell gondolnunk, hogy kik azok, a kik a tanítóra felügyeletet gyakorolnak.

Én a jobbat akarom, azért nem elégszem meg a jóval; a jobbat nem magamért, hanem a hazért óhajtom, melynek legszerényebb nap-számosa vagyok.

SCHÖN JÓZSEF.

DAYKA GÁBOR, MINT A MAGYAR NYELV S IRODALOM TANÁRA.

Dayka Gábor korán elhunyt költőnk nem írt ugyan világra szóló pædagogiai munkát, de mint a lőcsei kir. gymn. tanára a magyar nyelv s irodalom tanításában néhány oly egészséges eszmét pendített meg, mely még ma is megvalósulásra vár.

Az 1790—91. évi VII. t.-cikk a magyar nyelv tanítását is elrendelte a gymnasiumokban. Lőcsére 1791 június hó 22-én érkezett a helytartó-tanács rendelete, mely felszólítja a gymn. igazgatóját, hogy a magyar nyelv s irodalom tanszékére a pályázatot kihirdesse.

Az új tanszékért Fekete Mihály váraljai tanító és az akkor Lőcsén tartózkodó Ujhelyi Dayka Gábor folyamodtak.

Daykát oly új tulajdonságok ajánlották az állásra, melyekkel más nem igen birhatott. Ki is dicsekedhetett abban az időben azzal, hogy valaha már tanította a magyar nyelvet, mint Dayka Gábor? Már a pesti papnöveldeben alakított magyar társaságot, melynek tagjai a hazai nyelv